

VAASAN KORKEAKOULU

Rehtori Ilkka Virtanen

Alustus Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto ry:n Maakuntapäivillä Lapualla 23.4.1988

VAASAN LÄÄNIN KORKEAKOULUOLOJEN KEHITTÄMINEN

Korkeakoululaitos uudessa tilanteessa

Suomen korkeakoululaitos on uuden kehittämislainsäädännön kautta tullut aidosti uuteen tilanteeseen. Vuoden 1987 alusta asti voimassa olleen lainsäädännön vaikutukset ovat olleet ensimmäisen kerran konkreettisesti nähtävissä kuluvan vuoden budjetin yhteydessä. Budjetissa toteutui varsin pitkälle kehittämislainsäädännön keskeinen sisältö.

Uuden kehittämislain keskeisiä käsitteitä ovat mm. korkeakoulujen tavoitteellinen johtaminen, toiminnan tuloksellisuus, toiminnan arviointi ja raportointi sekä tutkimuksen ja tutkijakoulutuksen asettaminen erityiseksi painopistealueeksi. Edelleen korkeakouluilta edellytetään keskinäisen yhteistyön kehittämistä mm. tutkijakoulutuksen ja laitehankintojen yhteydessä. Kansainvälistymisen eri muodot opiskelijoiden kansainvälisiä vaihto-ohjelmia myöten ovat myös vahvasti erillä.

Yleisesti voidaan todeta, että uusi kehittämislainsäädäntö luo entistä täsmällisemmät ja konkreettisemmat puitteet korkeakoululaitoksen määrälliselle ja laadulliselle kehittämiselle. Monessa suhteessa nämä puitteet ovat entistä väljemmät ja avarammat (laitehankinnat, kulutus- ja käyttömäärärahat, opetuksen ja tutkimuksen apuhenkilöstö), jos niukkuuttakin esiintyy (varsinaisen virkabudjetin pienuus, vaikeudet rakennusohjelman toteuttamisessa). Uusien puitteiden myötä on tullut myös uusia velvoitteita: korkeakoulut joutuvat entistä enemmän tilille tekemisistään ja tekemistensä muodoista.

Vaasan korkeakoulun kehityssuunnitelmat

Vaasan korkeakoulu on ollut toiminnassa 20 vuotta. Tapausta juhlistetaan kesäkuun 10. - 12. päivinä 1988 vietettävillä 20-vuotisjuhlilla, joihin sisältyy korkeakoulun ensimmäinen juhlallinen tohtorin- ja maisterinpromootio. Korkeakoulun valmistamat 10 tohtoria ja runsaat 1000 kandidaattia ovat ottaneet promootion innostuneesti vastaan. Lisäksi korkeakoulu kutsuu kunniatohtoreiksi joukon korkeakoulun syntyyn ja kehitykseen vaikuttaneita, yhteiskunta- ja talouselämässä ansioituneita tai tieteellisesti merkittäviä koti- ja ulkomaisia vaikuttajia. Promootio on näin myös tulosten esittely- ja tuloksellisen toiminnan palkitsemistilaisuus.

Vahvistetun toiminta- ja taloussuunnitelmansa mukaan Vaasan korkeakoulu pitää tärkeimpänä uutena toimintasuuntanaan koulutusta ja tutkimusta, jossa taloudellinen ja tekninen tietämys ovat yhdistetysti mukana. Kuluvana vuonna tämä toiminta pääsee alkuun. Korkeakoulu on saanut tämän vuoden budjetissa tietotekniikan ja tuotantotalouden professorien virat. Syksyllä aloitetaan 30 opiskelijan sisäänotolla vastaavan nimiset koulutusohjelmat. Koulutusohjelmat johtavat profiililtaan uudenlaiseen ekonomin tutkintoon. Tulevista uusien koulutusohjelmien ekonomeista on suunnitteluvaiheessa käytetty epävirallista työnimeä teollisuusekonomi. Nimi kuvastaa tavoitteita kouluttaa ekonomeja, joilla taloudelliseen osaamiseen liitetyn tekniikan perusasioita, teollisten tuotantoprosessien ja materiaalivirtojen sekä modernin automaatio- ja tietotekniikan tuntemuksen

ansioista on aiempaa paremmat mahdollisuudet toimia myös teollisuusympäristössä, yhteistyössä insinöörien kanssa.

Tällä hetkellä jo toimivilla aloilla on keskeisenä tavoitteena ns. perusvoimavarojen saaminen korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelmassa esitetylle tasolle. Vaasan korkeakoulun perusvoimavarojen jälkeenjääneisyys on mm. Korkeakouluneuvoston esityksin todettu. Tämän vuoden budjetti toi jo lievää kohennusta tilanteeseen, ennakkotiedot ensi vuoden osalta antavat toivoa kehityslinjan jatkumisesta. Perusvoimavarojen tarkistuksen toteutuminen loisi puolestaan edellytykset korkeakoulun kaikkinaiselle kehittämiselle. Kehittämishankkeita edellä mainittujen uusien koulutusohjelmien lisäksi ovat mm. kansainvälisen yritystoiminnan koulutusohjelman jatkokehittely ja rahoituksen ja inventointien suuntautumisvaihtoehdon perustaminen kauppatieteellisellä alalla, kielenkääntäjän koulutus ohjelman monipuolistaminen (mm. ranska pääkieleksi) humanistisella alalla sekä vielä alkuvaiheessa olevan hallintotieteellisen koulutusalan jatkokehityksen turvaaminen.

Korkeakoulun tutkimustoiminnan edelleen kehittyminen ja viranhaltijatilanteen pitkäjänteinen ratkaiseminen edellyttävät tutkijakoulutuksen merkittävää tehostamista vastaisuudessa. Jatkotutkintojen osalta määrällisenä tavoitteena on kohottaa tutkintojen 1980-luvun tähänastinen tuotos (vajaat 2 jatkotutkintoa vuodessa) nopeasti vähintään kaksinkertaiseksi (4-5 jatkotutkintoa vuodessa.) Pidemmällä tähtäimellä jatkotutkintojen määrälliseksi tavoitteeksi on asetettu 10 jatkotutkintoa vuodessa, jolloin se vastaisi valtakunnallista tämänhetkistä keskiarvoa. Tämä edellyttää kuitenkin runsaasti lisää jatkokoulutuspaikkoja, ennen kaikkea assistentin ja yliassistentin virkoja.

Valtioneuvoston vahvistamassa korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelmassa on yhdeksi tavoitteeksi asetettu korkeakoulujen muodostuminen sijaintialueittensa kehittämiskeskuksiksi. Korkeakoulussa edustettuna oleva opetuksellinen ja tutkimuksellinen asiantuntemus kanavoituu sijaintialueelleen ensisijaisesti täydennyskoulutuskeskuksen ja tutkimuslaitoksen välityksellä. Näiden erillislaitosten toimintaedellytysten turvaaminen ja edelleen kehittäminen ovat niin ikään painopistealueita jatkossa. Kansainvälisten yhteyksien kehittäminen ja ulottaminen laajemmin myös opiskelijatasolle muodostaa huomattavan haasteen vastaiselle toiminnalle. Esimerkkinä tästä toiminnasta voidaan mainita se yhteistyö, jota Uumajan yliopistolla ja Vaasan korkeakoululla on jo pitkään ja säännöllisesti ollut erityisesti tutkimuksen ja opetuksen alueilla. Tätä kansainvälisen yhteistyön erityisilmenemismuotoa pyritään edelleen kehittämään.

Korkeakoulun uudisrakentamisen suunnittelu on edennyt ensimmäisen rakennusvaiheen perustamissuunnitelman vahvistamisen ja esisuunnittelun aloittamisen asteelle. Palosaaren ensimmäiseen vaiheeseen sisältyvät mm. pääosa opetustiloista, kauppatieteelliset ja hallintotieteiden laitokset, hallintovirasto, laskentakeskus ja ruokala. Rakennushankkeen etenemisessä on viimeisen vuoden aikana tapahtunut sekä myönteistä että kielteistä kehitystä. Hankkeen perustamissuunnitelma on pitkän odotuksen jälkeen vahvistettu. Suunnitelma on vahvistettu Vaasan korkeakoulujen rakentamisen neuvottelukunnan esittämässä muodossa ja on siten korkeakoulun toiveiden mukainen.

Opetusministeriö on myös sisällyttänyt hankkeen toteuttamisen vuosien 1989–92 toiminta- ja taloussuunnitelmaansa, valitettavasti kuitenkin vasta vuosille 1991–92. Rahoituksen myöhentäminen edelliseen vastaavaan suunnitelmaan verrattuna on ollut korkeakoululle luonnollisesti pettymys. Toivomme kuitenkin, että tältä osin olisi vielä mahdollista saada tarkistuksia aikatauluun. Suunnittelu Vaasassa etenee joka tapauksessa ripeästi aikaisemmankin aloittamisen mahdollisuuden huomioon ottaen.

Korkeakouluolojen kehittäminen läänin tasolla

Meneillään olevan yhteiskunnallisen ja taloudellisen muutosprosessin hallinnassa on keskeiseksi tekijäksi noussut tutkimuksen ja koulutuksen merkityksen korostaminen. Vaasan lääni on tässä suhteessa valitettavasti altavastaajan asemassa. Väestön koulutusaste on selvästi alle valtakunnallisen keskitason, ks. taulukko alla:

Tutkinnon suorittaneiden osuus koko 15–64 vuotiaasta väestöstä (%)

	Vaasan lääni		Koko maa	
	1980	1985	1980	1985
Kaikki tutkinnot	41.9	50.2	45.9	54.1
- keskiaste	35.2	43.2	36.7	44.3
- korkea aste	6.6	6.8	9.1	9.7

Keskiasteen osalta ollaan lähes valtakunnallisessa keskiarvossa, korkean asteen kohdalla vallitsee sen sijaan selvä jälkeenjääneisyys, mikä ei ole edes kuroutumassa umpeen.

Esiintyviin koulutusaste-eroihin on tietysti monia syitä. Vähäisin niistä ei kuitenkaan ole koulutuspaikkojen tarjonnan voimakas vaihtelu maan eri osissa. Tämän on valtioneuvostokin uuden kehittämislain perusteluissa todennut: ”Hallitus katsoo myös, että koulutusmahdollisuuksien tulisi alueellisesti jakautua mahdollisimman tasapuolisesti väestömäärään nähden”. Tässä suhteessa Vaasan lääni on kuitenkin pahasti jälkijunassa:

Opintonsa aloittavien määrät vuosina 1981 ja 1988 lääneittäin (korkeakoulun sijaintilääni) suhteessa aloitusikäiseen ikäluokkaan

Lääni	Opintonsa aloittaneet % keskim. aloitusikäisestä ikäluokasta	
	1981	1988 (suos.)
Uudenmaan	28,1	32,1
Turun ja Porin	17,3	21,2
Hämeen	16,6	22,2
Kymen	5,7	9,3
Mikkelin	3,1	5,8
Pohjois-Karjalan	13,8	21,8
Kuopion	8,2	14,5
Keski-Suomen	24,6	33,9
Vaasan	5,4	9,5
Oulun	14,3	20,9
Lapin	3,6	9,2
Koko maa	15,6	20,8

Korkeakouluolojen vahvistaminen on siis nähtävä Vaasan läänin keskeiseksi tehtäväksi vastaisuudessa. Tähän tehtävään tulisi saada kaikki mahdolliset voimat mukaan: korkeakoulut ja oppilaitokset omine toimintakanavineen, kansanedustajat ja muut valtakunnalliset päättäjät, lääninhallitus, kunnat, maakuntaliitot, kauppakamarit jne. Aktiviteetti eri tahoilla onkin viime aikoina ilahduttavasti lisääntynyt.

Koulutustarjonnan lisääminen voi tapahtua sekä olemassa olevia yksiköitä ja aloja vahvistamalla että toimintoja monipuolistamalla. Vaasan läänin alueella toimivat yksiköt ovat kaikki niin pieniä, että niiden kasvattaminen on perusteltua, täysipainoisen toiminnan kannalta usein välttämätöntäkin. Erityisesti hedelmällisten tutkimusyhteisöjen syntymistä yksiköitten pieni koko haittaa. Koulutuspaikkoja lisättäessä onkin aina muistettava niiden voimavarasidonnaisuus: kasvu ei ole laadusta tinkimättä toteutettavissa ilman uusia voimavaroja. Tässä suhteessa ulkopuoliset tahot eivät aina ymmärrä korkeakoulujen toisinaan varovaisilta tuntuvia päätöksiä.

Vaasan läänin koulutustarjonta edustaa varsin kapeata sektoria kokonaistarjonnasta. Pienen kokonaisvolyymien vallitessa tämä on ollut tietysti välttämätöntäkin. Ajatuksia, suunnitelmia ja konkreettisia toimenpiteitäkin on kuitenkin esitetty ja tehty tarjonnan monipuolistamiseksi. Vaasan korkeakoulun osalta käsiteltiin asiaa jo edellä: merkittävimpänä toimenpiteenä syksyllä 1988 aloitettava teknillistä painotusta sisältävät ekonomin tutkinnon koulutusohjelmat. Vaasa on lisäksi saanut ruotsinkielistä terveydenhuoltoalan koulutusta (ÖH), ja Taideteollisen korkeakoulun Länsi-Suomen muotoilukeskus on aloittanut toimintansa. Seinäjoella aloittaa Helsingin yliopiston maa- ja metsätalouden koulutus- ja tutkimuskeskus, Kokkola saa ainakin väliaikaista opettajankoulutusta. Vaasan, Seinäjoen ja Kokkolan korkeakoulutasoiset täydennyskoulutuskeskukset vahvistavat toimintaansa. Lukumääräisesti laskettuna kehitystä tapahtuu runsaasti, mutta volyymit ovat pieniä ja koordinaatio läänin tasolla ei ole aina ollut paras mahdollinen.

Vaasan läänille onkin ominaista koulutustarjonnan pirstaleisuus: yksiköt ovat pieniä ja isäntiä on monta. Erottelevina tekijöinä ovat vielä kielikysymys ja lääni kolme osa-aluetta. Opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen on kirjassaan Yliopistokysymys käsitellyt varsin laajasti myös Vaasan läänin korkeakouluoloja. Nummisen tekstin henki on tämän alueen korkea-asteen koulutukselle hyvin myönteinen, selvästikin yli Opetusministeriön virallisen linjan. Hajanaisuus on asia, joka vaivaa Nummista. Hän toistaa aiemminkin jo esittämänsä ajatuksen Vaasan korkeakouluyksiköiden yhdistämiseksi Vaasan kaksikieliseksi yliopistoksi. Tämän yliopiston tulisi ulottaa vaikutuksensa myös Seinäjoelle ja Kokkolassa sijaitseviin yksiköihin.

Nummisen yliopistomalli on periaatteessa yksinkertainen ja selkeä. Sen toteuttamisen tiellä on kuitenkin käytännössä monia esteitä. Yksi on kielikysymys. Suomenkielisellä puolella enemmistö asianosaisista ja päättäjistä hyväksyy ajatuksen kaksikielisestä yliopistosta. Ruotsinkielisellä puolella sen sijaan esiintyy epäilyksiä ja jyrkkää vastustustakin. Huolenaiheena on pelko vähemmistön kielen vähittäisestä häviämisestä. Hyväksyttävän ratkaisun tulisikin turvata ruotsin kielen asema esim. yksikielisen tiedekunnan muodossa ainakin kasvatustieteiden osalta. Kieltä ehkä vakavampikin este on Vaasan ruotsinkielisten yksiköiden kuuluminen muiden ja muualla sijaitsevien korkeakoulujen yhteyteen. Ja Suomessa ei ole ollut tapana siirrellä resursseja korkeakoulusta toiseen. Vaasan ulkopuolella sijaitsevat yksiköt ovat niin ikään syntyneet muualla sijaitseviin yliopistoihin tukeutuen.

Hallinnollisesti yhtenäinen (toiminnallisesti kylläkin moni paikkakuntainen) yliopisto voi olla vain pitkän tähtäyksen tavoitteena. Etenemisen sitä kohti tulisi tapahtua luonnollisen evoluution kautta: toimintojen koordinoinnilla, yhteistyöllä ja työnjaolla. Autonomian omaavien korkeakoulujen tapauksessa tämä ei aina kuitenkaan ole helppoa. Uusi kehittämislainsäädäntö asettaa korkeakoulut

myös selkeään kilpailutilanteeseen. Kilpailutilanne voi yhteistyön kohdalla olla myös sitä rajoittava tekijä.

Vaasan läänin korkeakouluoloille olisi joka tapauksessa eduksi, mikäli yksiköt saatettaisiin entistä enemmän yhteistyöhön. Olematonta yhteistyö ei toki nytkään ole. Yhteistyökumppaneiden etsinnässä ei tule unohtaa myöskään muita oppilaitoksia. Läänin kolme kesäyliopistoa muodostavat jo perinteisen yhteistyösapuolen. Suomalainen insinöörikoulutus on korkeata tasoa, joten teknilliset oppilaitokset ovat varteenotettavia yhteistyökumppaneita teknillisellä alalla. Vaasan korkeakoulun uusien koulutusohjelmien jatkokehittely tuleekin tukeutumaan merkittäväällä tavalla teknillisten oppilaitosten opetuspanokseen. Esimerkkejä voisi luetella enemmänkin. Niukkojen voimavarojen entistä huolellisempi ja monipuolisempi hyväksikäyttö voi parhaillaan johtaa aivan uusiinkin innovaatioihin tutkimuksen ja koulutuksen alueella.

(Vaasan korkeakoulun Tiedotuslehti 5/1988, 14.)